

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Андрушківа Богдана Миколайовича
на дисертацію Шапурова Олександра Олександровича «Формування
інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових
підприємств», представлену на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сучасні умови господарювання створюють мінливі етапи функціонування з періодичними кризовими аспектами, що позначається на господарській діяльності промислових суб'єктів ринку. Постійна залежність промислових підприємств від експортних тенденцій та невизначеності внутрішнього ринку формує негативні чинники впливу, які корелюють з доходами підприємств та поглиблюють негативні результати у вигляді збитковості, втрати фінансової стійкості, банкрутства.

Крім цього, на сьогодні відсутній дієвий механізм сталого розвитку промислових підприємств, що забезпечував би міжгалузеву взаємодію та інтегрований розвиток підприємств стратегічно важливих галузей промисловості на основі формування стійкого ланцюга доданої вартості.

Перераховані чинники доводять об'єктивну необхідність системного підходу до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, який має теоретико-методичний, інформаційно-аналітичний та практичний інструментарій забезпечення та дозволяє отримувати актуальну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Саме тому дослідження, що проведені автором з метою розробки теоретичних положень та практичних рекомендацій з формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств є своєчасними і актуальним.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Класичного приватного університету «Формування механізмів стабілізації

функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (номер державної реєстрації 0116U000798), у межах якої автором запропоновано динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; Запорізької державної інженерної академії впродовж 2015–2016 рр. «Система управління промисловим підприємством: методологічні, методичні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0115U005730), у межах якої автором обґрунтовано концептуальні аспекти формування механізму сталого розвитку промислового підприємства; Інженерного інституту Запорізького національного університету впродовж 2018–2019 рр. «Теоретичні, методологічні та організаційно-правові засади фінансового управління підприємницькими структурами (за видами економічної діяльності) в умовах об'єднання територіальних громад» (номер державної реєстрації 0118U002398), у межах якої автором розроблено систему структурованих чинників впливу на механізм забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; «Обґрунтування методичних підходів до фінансового управління економічною безпекою підприємства в умовах кризи» (номер державної реєстрації 0118u001091), у межах якої автором запропоновано науково-методичний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства на основі когнітивного моделювання слабоструктурованої системи.

3. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості і достовірності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних пропозицій дисертації обумовлена використанням матеріалів Державної служби статистики України; статистичних й аналітичних матеріалів World Steel Association (англ.); звітності і первинної документації промислових підприємств; інформаційно-аналітичних матеріалів експертів і фахівців різних галузей країни; нормативно-правових актів, які стосуються регулювання господарської діяльності промислових підприємств. Достовірність роботи підтверджується аналізом значної кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів.

Зміст дисертаційного дослідження переконує, що здобувач використовував методи наукового пізнання: абстрактно-логічний аналіз, систематизація та комбінування, термінологічний аналіз, метод теоретичного узагальнення, діалектичного пізнання, дедукції та індукції, монографічний та порівняльний методи системного аналізу та формалізації складних структур, метод компаративного аналізу, метод моніторингу, статистичний аналіз та порівняння, графічний та табличний підходи, метод нормалізації, багатомірного шкалювання, експертних оцінок, когнітивний аналіз та метод

експертних оцінок, абстрактно-логічний метод, ієрархічний та синергетичний підхід.

Достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків підтверджується:

- впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність ПрАТ «Дніпроспецсталь», ТОВ «СяйвоМет», ТОВ «Метпромсервіс»;
- впровадженням результатів дослідження в роботу Головного управління ДПС України у Запорізькій області в частині підвищення рівня прогнозування податкових надходжень через використання дескриптивної моделі міжгалузевої взаємодії;
- використанням результатів дисертаційної роботи у навчальному процесі Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) та Запорізького національного університету, що підтверджено відповідними довідками;
- апробацією на 13-ти міжнародних науково-практичних конференціях.

Представлене дисертаційне дослідження складається із вступу, п'яти логічно пов'язаних розділів, висновків та списку використаних джерел, загальних висновків та додатків. Основний зміст роботи викладено на 370 сторінках.

У вступі обґрунтовано вибір теми; доведено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання, предмет, об'єкт дослідження; подано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; розкрито особистий внесок здобувача; наведено відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – досліджено теоретичні основи функціонування промислових підприємств як соціально-економічних систем сталого розвитку економіки України; уточнено понятійно-категоріальний апарат щодо питань формування інноваційного механізму сталого розвитку промислового підприємства; розроблено структурно-логічну модель та алгоритм динамічного формування підсистем інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У другому розділі – «Методологічні аспекти формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – удосконалено комплементарний підхід до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; розроблено структурно-динамічну модель забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; запропоновано концептуальні положення формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; обґрунтовано методологічний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У третьому розділі – «Функціонування промислових підприємств в умовах економічної кризи зовнішнього та внутрішнього середовища» – розроблено дескриптивну модель міжгалузевої взаємодії на основі багатовимірною моніторингу з виокремленням системних негативних тенденцій; проведено компаративний аналіз діяльності великих промислових підприємств Запорізької області; обґрунтовано механізм формування сталого сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств, невід’ємною складовою якого є компаративний аналіз.

У четвертому розділі – «Методичний інструментарій формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» – розроблено науково-методичний підхід до формування механізму оцінювання багатовекторності сталого розвитку промислових підприємств; удосконалено методичний підхід до оцінювання сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства; запропоновано динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства.

У п’ятому розділі – «Організаційно-управлінський інструментарій забезпечення ефективного функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислових підприємств» – обґрунтовано концептуальний підхід до ідентифікації латентних процесів в інноваційному механізмі забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; розроблено структурно-функціональну модель асоціаційного розвитку машинобудівних підприємств в умовах формування кластерного виробництва; запропоновано науково-практичний підхід до організаційно-управлінського забезпечення функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислових підприємств на основі поняття «промисловий симбіоз».

Загальні висновки до роботи є повними, в яких належним чином узагальнено інформацію та відображено авторське бачення вирішення проблеми формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок про всебічну обґрунтованість та достовірність представлених у дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій, та високий науковий рівень дисертанта.

4. Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Наукова новизна дисертаційної роботи Шапура О.О. полягає у розвитку теоретичних положень, розробці науково-методичних підходів і

рекомендацій щодо формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств.

В результаті проведеного дослідження отримані результати та висновки збагачують сучасну економічну науку в напрямі пошуку заходів щодо формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств та мають практичне значення. У процесі дослідження отримано вагомі наукові результати. Так, ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом автора, його опублікованими науковими працями дає можливість погодитися з наступними положеннями, які винесені автором на захист на предмет наукової новизни і відображають його особистий внесок:

- *вперше* обґрунтовано концептуальні положення формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, науковим підґрунтям яких є інноваційний механізм як динамічна система, що формує сукупний потенціал сталого розвитку та зорієнтований на комплементарний підхід; включає ключові теоретичні, методологічні та прикладні компоненти, що забезпечують ефективне функціонування та розвиток промислового підприємства як відкритої соціально-економічної системи в умовах різноспрямованого впливу внутрішніх і зовнішніх чинників (с.133);
- *вперше* запропоновано структурно-логічну модель інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, що ґрунтується на трьох системних складових (підсистема забезпечення, функціональна підсистема та підсистема економічних інструментів), які містять взаємопов'язані та взаємодоповнюючі характеристики та формують сталий сектор міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств (с.79);
- *вперше* обґрунтовано структурно-динамічну модель забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, що включає встановлені комплементарні рівні (характерні риси та особливості; характерні та специфічні чинники впливу; різнонаправлені наслідки впливу), які віддзеркалюють процеси еволюціонування чинників впливу та часові періоди сталого розвитку і є невід'ємною складовою сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості(с.150);
- *удосконалено* комплементарний підхід до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на взаємодоповненості фундаментальних підходів, встановлених принципах забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, які мають суттєві характеристик та відповідають за ефективне функціонування інноваційного механізму як системи (с.131);
- *удосконалено* методологічний підхід до формування сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства,

на відміну від інших, теоретичним базисом якого є принципи цілеспрямованості, складності системи, структурованості, латентності, динамізму та цілісності системи; включає такі компоненти, як потенціал партнерських взаємовідносин, виробничий потенціал (реальний та «тіньовий»), інноваційний потенціал, інвестиційний потенціал, інформаційний потенціал, маркетинговий потенціал, які надають можливість сформувати декомпозицію потенціалу партнерських взаємовідносин та «тіньового» потенціалу промислового підприємства, структурувати системні складові штучно створеного «тіньового» потенціалу, вимірювання впливу яких на сукупний потенціал забезпечення сталого розвитку промислового підприємства здійснюється методом когнітивного моделювання (с.184);

- *удосконалено* механізм практичної реалізації дескриптивної моделі міжгалузевої взаємодії, який є результатом багатовимірною аналізу з виділенням система утворюючих негативних тенденцій промислових підприємств та містить наступні ключові етапи: забезпечення позитивного синергетичного ефекту в суміжних галузях промисловості; впровадження замкнених виробничих циклів на коопераційних зв'язках; поетапне відновлення внутрішнього ринку збуту; забезпечення зростання обсягу виробництва продукції з високою доданою вартістю; врегулювання зовнішньоторговельного обороту; зростання виробничої активності, як фактора прибуткової діяльності; впровадження програм технічного переозброєння та модернізації; створення робочих місць у секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості (с.237);
- *удосконалено* науково-методичний підхід до механізму оцінювання багатовекторності сталого розвитку промислових підприємств, на відміну від існуючих, враховує результати впливу актуальних чинників у вигляді інтегрального показника в частині його інноваційності, який ґрунтується на блоково-структурному підході та включає послідовність розрахунків, що є складовими визначених етапів та в сукупності дає змогу запропонувати та обґрунтувати шкалу рівнів сталого розвитку промислового підприємства (абсолютний сталий розвиток промислового підприємства; динамічний сталий розвиток; стабільний сталий розвиток; відносно стійкий сталий розвиток; середньостійкий сталий розвиток; сталий розвиток із частковими стагнаційними процесами; критичний сталий розвиток; кризовий стан промислового підприємства; стан на межі банкрутства промислового підприємства; стан, що передбачає процес ліквідації підприємства) (с.308-314);
- *удосконалено* методичний підхід до оцінювання сукупного потенціалу забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, який, на відміну від чинних, ґрунтується на когнітивній моделі та забезпечує переведення підприємства як складної соціально-економічної системи в цільове становище; включає обґрунтовані етапи алгоритму побудови

прогнозної моделі формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства, науковим підґрунтям якої є метод когнітивного аналізу, який містить процес розробки когнітивної карти моделі формування сукупного потенціалу, що базується на сценарному підході й теоремі про поширення збурень (с.324);

- *удосконалено* динамічну інформаційну систему підтримки прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, яка, на відміну від існуючих, включає такі складові: базу знань (теоретико-методологічний інструментарій формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств); база даних (інформаційне джерело функціонування промислового підприємства в ринковому середовищі); розрахунково-аналітична інформацію (актуальні показники діяльності підприємства) як джерело формування стратегічного вектора сталого розвитку промислового підприємства(с.350-352);
- *удосконалено* методичний інструментарій формування сталого сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств, що, на відміну від відомих, являє собою трирівневу систему (перший рівень (сировинний) – виробництво металопродукції металургійними підприємствами; другий (продуктовий) – виробництво машинобудівної, продукції; третій (збутовий) – збут машинобудівної продукції) та містить систему показників для оцінювання ефективності процесу міжгалузевої взаємодії (с.274);
- *набула подальшого розвитку* змістовність дефініцій, які забезпечують формування категоріально-понятійного апарату дослідження шляхом авторського уточнення, а саме: класифікацію підприємств як комплементарної багатомірної системи; типологію віртуальних підприємств; систематизацію загальних рис підприємств як одиниць сталого розвитку секторів економіки, що в сукупності, на відміну від відомих, сформовані на підставі уточнення сутності поняття «інноваційний механізм сталого розвитку промислового підприємства» (с.50-57);
- *набули подальшого розвитку* процеси ідентифікації результатів компаративного аналізу діяльності великих промислових підприємств, які, на відміну від існуючих, та забезпечують врахування впливу процесів системної деградації й руйнування господарських процесів, екодеструктивних чинників на результати роботи сектору міжгалузевого ланцюга доданої вартості промислових підприємств та регіону в цілому; надають можливість посилити інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислового підприємства;

- *набув подальшого розвитку* концептуальний підхід до ідентифікації латентних процесів в інноваційному механізмі забезпечення сталого розвитку промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, містить прикладний інтеграційно-асоціаційний підхід до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств ФПП у секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості; та має наступні ключові складові: систематизацію латентних процесів; секторальність кластерних інтеграційно-асоціаційних об'єднань промислових підприємств ФПП у напрямі сталого розвитку (с.376-381);
- *набув подальшого розвитку* організаційно-економічний підхід до формування промислового симбіозу в секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості, який ґрунтується на побудові структурно-логічної моделі промислового симбіозу екологічного спрямування в секторі рециклінгу, що враховує принцип неруйнівної взаємодії з навколишнім середовищем та передбачає диверсифікацію створення інтеграційних міжгалузевих об'єднань у секторі міжгалузевого ланцюга доданої вартості.

5. Значення результатів дисертаційного дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності промислових підприємств різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання при вдосконаленні підходів до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств; методичні та концептуальні положення дослідження доведені до рівня практичного використання металургійними підприємствами Східного регіону України, а також використовуються у роботі Головного управління ДПС України у Запорізькій області в частині підвищення рівня прогнозування податкових надходжень.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування, пройшли апробацію та прийняті до використання в діяльності таких металургійних підприємств Східного регіону України: ТОВ «СяйвоМет» (довідка від 29.09.2020); ТОВ «Метпромсервіс» (довідка від 20.10.2020); ПрАТ «Дніпроспецсталь» (довідка № 101-к-52 від 17.08.2020);

Авторські розробки використовуються у навчальному процесі Класичного приватного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Потенціал і розвиток підприємства» (довідка № 18/20 від 11.03.2020); у Запорізькому національному університеті при викладанні дисциплін «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Інноваційний менеджмент», «Менеджмент бізнес-процесів», «Стратегічне управління»

(довідка № 0101-13/191 від 30.12.2020).

6. Дискусійні положення і зауваження.

Враховуючи ґрунтовність і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором у дисертації вважаємо, що деякі з них є дискусійними і потребують уточнення.

1. У першому розділі на рисунку 1.3 автор розглядає структурно-логічну модель інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислового підприємства та пропонує включити екологічне забезпечення до підсистеми забезпечення інноваційного механізму. Потребує додаткового пояснення таке: що саме під екологічним забезпеченням має на увазі автор та як ця складова впливає на забезпечення сталого розвитку промислового підприємства. У цьому контексті за полем зору автора залишилася тема гермінативного розвитку.

2. В дисертації на с. 262 наведені дані щодо загрозового екологічного стану, що здійснюється промисловими підприємствами (при характеристиці, навіть, використовується таке поняття, як «екодеструктивний вплив»), але вони подані в текстовому форматі. Зазначена теза набула би більшої наочності та інформативності у разі використання табличних і графічних методів зображення зазначених даних.

3. В підрозділі 3.1, здійснюючи багатовимірний аналіз промислових підприємств автор наводить матрицю парних коефіцієнтів кореляції. Необхідно пояснити, чому саме парні коефіцієнти кореляції використовуються автором?

4. Підрозділ 4.1. присвячений методичному підходу до оцінювання рівня інноваційного сталого розвитку промислового підприємства. Для розрахунку інтегрального показника автором запропоновано визначених 30 показників розподілити на шість блоків, але не відображено аргументацію актуальності відібраних показників.

5. У розділі 4.2. «Формування сукупного потенціалу забезпечення інноваційного сталого розвитку промислового підприємства на основі когнітивного моделювання слабоструктурованої системи», рис 4.3. Когнітивну карту формування сукупного потенціалу сталого розвитку промислового підприємства радше було б назвати картою - павутиною.

6. У п'ятому розділі на рисунку 5.2 автор пропонує формування кластерних асоціацій між промисловими підприємствами ФПП на основі секторального підходу. Необхідно більш детально розкрити чому саме такий поділ на секторалі пропонується та чи є спільні функціональні взаємозв'язки між ними?

7. Підрозділ 5.3 присвячено організаційно-економічному підходу до формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку. Вважаємо, що доцільним було б також розглянути етапи впровадження структурно-логічної моделі промислового симбіозу екологічного

спрямування секторалі рециклінгу інтеграційно-асоціаційних об'єднань промислових підприємств.

Проте слід зазначити, що висловлені зауваження і дискусійні питання не знижують позитивної оцінки теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Шапурова О.О.

7. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих працях та авторефераті.

Результати досліджень знайшли відображення у 40 наукових працях загальним обсягом 32,75 ум.-друк. арк., з яких у фахових виданнях опубліковано 23 роботи загальним обсягом 12,82 ум.-друк. арк. Опубліковані праці та автореферат дисертаційної роботи відповідають змісту дисертації й характеризують наукові доробки автора відповідно до вимог МОН України. В авторефераті в повній мірі розкрито основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Автореферат ґрунтовно розкриває зміст дисертації, в ньому відсутні надмірні подробиці та інформація, якої немає в дисертації.

8. Загальний висновок по дисертаційній роботі щодо її відповідності встановленим вимогам.

Таким чином, дисертаційна робота Шапурова Олександра Олександровича «Формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств», є завершеною науковою працею, яка містить вирішення важливої наукової проблеми, має наукову новизну, теоретичне і прикладне значення.

Дисертація за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню доктора економічних наук. Обрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Автореферат дисертації розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Отже, на підставі всього вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота Шапурова Олександра Олександровича на тему «Формування інноваційного механізму забезпечення сталого розвитку промислових підприємств» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю для економічної науки відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від

19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019, № 607 від 15.07.2020), що висуваються до докторської дисертації, а її автор – Шапуров Олександр Олександрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Професор кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя, доктор економічних наук, професор

 Б.М. Андрушків

Підпис професора кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, д.е.н., проф. Андрушківа Б.М. засвідчую:

Вчений секретар
ТНТУ ім. І. Пулюя

 Т.М. Кремар